
Manda Zelić

SREDNJOVJEKOVNE ISPRAVE
KNINA I KNINSKOG KAPTOLA

IZLOŽBA

Kninski muzej, Galerija, 5. - 31. prosinca 2006. godine

Knin, 2006.

Nakladnik
Kninski muzej

Za nakladnika
Draženko Samardžić

Urednici
Zvonimir Jelić
Manda Zelić

Autor izložbe i teksta kataloga
Manda Zelić

Transkripcija neobjavljenih isprava
Dr. Mladen Ančić
Ivna Anzulović
Dr. Milko Brković

Lektor
Marko Menđušić

Fotografije
Fotoarhiv Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu
Fotoarhiv Arhiva HAZU u Zagrebu
Fotoarhiv Magyar Országos Levéltár u Budimpešti
Andraž Arko i Jan Cvetek u Ljubljani
Studio P2 u Kninu
Manda Zelić

Grafička obrada i dizajn
Zvonimir Jelić

Tisak
"Intergraf" Knin

Naklada
300 primjeraka

Katalog i izložba su realizirani financijskom potporom Ministarstva kulture RH,
Šibensko-kninske županije i Poglavarstva grada Knina

Naslovna stranica
Isprava bana Nikole od 23. lipnja 1345. godine (originalni prijepis Kninskog kaptola iz 1381. godine), kat. br. 6

Srednjovjekovne isprave Knina i Kninskog kaptola

Uvod

Isprave spadaju među prvorazredne povijesne izvore, a predstavljaju pisano svjedočanstvo o događajima pravne naravi, sastavljene u stalnom obliku prema određenim propisima.¹ Razlikuju se prema mjestu nastanka, vremenu i pravnom događaju.

Isprave su se sastavljale, pisale i prepisivale u kancelarijama hrvatskih vladara (kraljeva, banova, vicebanova),² a kasnije i kaptolskim kancelarijama koje su dobile status mjesta javne vjere, „vjerodostojnog mjesta“ (*locus credibilis*).³ To su zapravo bile organizirane ustanove koje su se nalazile u tadašnjim centrima političkog, administrativno-upravnog, javnog, vjerskog i kulturnog života zemlje.

Jedan od takvih centara srednjovjekovne hrvatske države je i grad Knin u kojem su, tijekom 10. i 11. stoljeća, povremeno odsjedali hrvatski kneževi i kraljevi sa svojim dvorjanicima.⁴

U kninskim utverdama (*Tinin i Lab*) rezidirat će vrlo često, tijekom 13., 14. i 15. stoljeća hrvatski banovi, vicebanovi, ali i neki drugi hrvatski velikaši u vrijeme slabljenja kraljevske vlasti, a jačanja hrvatskog plemstva. U Kninu zasjeda i banski sudbeni stol kao vrhovna sudbena instanca cijeloga kraljevstva.⁵

Knin je istodobno i vjersko žarište hrvatske države u kojem je, na brdašcu Kapitul, nedaleko utvrde, najkasnije u 10. stoljeću izgrađen kraljevski benediktinski samostan sv. Bartolomeja, čiji je opat bio visoki dvorski činovnik i kraljev notar. Od oko 1040. godine u Kninu je i biskup Hrvata „*episcopus Croatensis*“, a početkom 13. stoljeća, na mjestu benediktinskog samostana na Kapitulu, započela je gradnja katedrale kninskoga biskupa, koja je u vrijeme biskupa Nikole (1272.-1274.) posvećena sv. Bartolomeju apostolu.⁶ Uz katedralu je bio smješten i katedralni kaptol sa svojim kanonicima. U drugoj polovici, odnosno najkasnije u posljednjoj četvrtini 14. stoljeća, kninski kaptol postaje „vjerodostojno mjesto“ (*locus credibilis*), tj. dobiva povlasticu sastavljanja, pisanja i prepisivanja isprava i povlasticu uporabe vlastitog pečata, kojim potvrđuje pravovaljanost isprava kao javno-pravnog akta.⁷

Isprave hrvatskih narodnih vladara i grad Knin

Sačuvani izvornici isprava hrvatskih narodnih vladara, kao i stariji prijepisi isprava hrvatske dvorske kancelarije, pisani su crnom tintom na pergamentu, materijalu sačinjenom od teleće kože (*membrana vitulina*). Po svom sadržaju spadaju u darovnice, potvrđnice i odluke. Pisane su starim srednjovjekovnim pismom (beneventana, karolina i gotica) isključivo na latinskom, odnosno srednjovjekovnom latinskom jeziku.⁸

Do danas je sačuvano svega dvadeset i devet isprava hrvatskih narodnih vladara i to uglavnom u prijepisima, starijim ili mlađim, vrlo malo na izvornom autentičnom materijalu.⁹

Nekoliko sačuvanih vladarskih isprava je izdano u Kninu, pa ćemo im posvetiti malo više pozornosti. Radi se o ispravi kralja Krešimira II izdanoj oko 950. godine, kojom on deveterici vjernih i zaslužnih Hrvata poklanja otok Vranjic (*Durana*) i zemljište u Solinu blizu starog teatra i jednu njivu koja se zove *Potmerie*. Isprava je sačuvana u autentičnom prijepisu (*transumptu*) Kninskoga kaptola, od 29. lipnja 1397. godine.¹⁰ Sačuvane su i neke isprave kralja Zvonimira izdane u Kninu, primjerice isprava izdana u „kraljevskoj palači“ *Tinninii in villa regali*, 1076.-1078. godine, kojom kralj Zvonimir časnim sestrama samostana sv. Benedikta u Splitu poklanja zemljište Pusticu u Lažanima.¹¹ U samostanskom Kartularu Sv. Marije u Zadru sačuvane su, u prijepisu, još dvije Zvonimirove isprave, zapravo potvrđnice isprava kralja Krešimira IV, izdane u Kninu. Potvrđnica iz 1078. godine, kojom kralj Zvonimir potvrđuje darovnicu kralja Krešimira IV o poklonu zemlje u Tokinji (*Tochinii*) samostanu sv. Marije u Zadru, sačuvana je u dva prijepisa.¹² U prijepisu, u istom Kartularu Sv. Marije u Zadru, sačuvana je i druga Zvonimirova isprava, potvrđnica, također izdana u Kninu 1087. godine, kojom on, kralj Zvonimir, potvrđuje samostanu sv. Marije u Zadru slobostine, koje mu je dao njegov prethodnik, kralj Krešimir IV.¹³

*

Svaka isprava, bez obzira na vrijeme postanka i izdavača, dijeli se na *protokol* ili prethodni dio, *tekst* ili kontekst i *eshatokol* ili završni dio.¹⁴

Protokol isprave počinje s *invokacijom*, nakon koje dolazi *intitulacija*, a potom *inskrpcija* (adresa). Tekst ili kontekst, odnosno korpus isprave obuhvaća nekoliko manjih diplomatskih formula. Počinje s *arengom*, nakon koje slijedi *publikacija* ili *promulgacija*, potom *naracija*, *dispozicija*, *sankcija* i na kraju *koroboracija*. U završnom dijelu ili *eshatokolu* dolaze potpisi ili *subskripcija*, *datacija* i *aprekacija*.¹⁵

Invokacija je diplomatska formula kojom se zaziva Božja pomoć, ime Božje, ime Krista ili Sv. Trojstva, a može biti izražena riječima, tj. verbalna ili znakom križa, tj. simbolična. Sve isprave hrvatskih narodnih vladara ne sadrže invokaciju, posebice potvrđnice matičnih isprava, kao što je slučaj sa Zvonimirovim potvrđnicama isprava Krešimira IV. Međutim, sadržana je u ispravi kralja Krešimira II, izdanoj oko 950. godine u Kninu, a glasi: *In nomine sante et individue trinitatis*, što u prijevodu znači: U ime svetog i nedjeljivog Trojstva. Verbalnu invokaciju sadrži i isprava kralja Zvonimira izdana u Kninu 1076.-1078. godine. Oblik ove invokacije je kratak i jednostavan. Njime se samo zaziva ime Krista, *In Christi nomine*.¹⁶

Uz invokaciju u uvodni dio isprave spadaju i *intitulacija* i *inskrpcija*, a sadrže ime i naslove osoba koje izdaju ispravu, kao i osoba kojima je ona namijenjena.¹⁷

U ispravama hrvatskih narodnih vladara *intitulacija* uglavnom dolazi iza datacije, sastavljena u subjektivnom obliku (*ego*), a donosi ime vladara u čije se ime isprava izdaje. Sastavni dio intitulacije je i *devocija*, kojom se izražava zahvalnost Bogu za primljenu vlast i to uglavnom izrazom „*dei gratia*“.¹⁸ Međutim, sve isprave ne sadrže devociju, kako nam to pokazuju i neke Zvonimirove isprave.

Tako u ispravi kralja Krešimira II iz oko 950. godine, izdanoj u Kninu, intitulacija sadrži njegovo ime u jednini (*ego Cresimirus*), potom *devociju*, narode kojima je on vladao i titulu *rex*. U njoj se, dakle, navodi da je Krešimir, Božjom milošću kralj Hrvata i Dalmatinaca (*ego Cresimirus, dei gratia Chroatorum atque Dalmatinorum rex*).¹⁹

A u Zvonimirovoj ispravi iz 1078. godine, zapravo potvrđnici matične isprave kralja Krešimira IV, intitulacija je veoma krataka, ne sadrži devociju, niti drugo Zvonimirovo ime i glasi: *Ego Suinimir, rex Croatiae atque Dalmatie*.²⁰ Kratku intitulaciju bez devocije ima i Zvonimirova potvrđnica isprave Krešimira IV, izdana u Kninu 1087. godine, kojom on potvrđuje slobostine samostanu sv. Marije u Zadru, dobivene nekoć od kralja Krešimira IV (*Et ego Suinimir, rex Croatiae Dalmatie*).²¹

Uvodni dio isprave može imati i neke druge diplomatske formule, kao *inscripciju* i *salutaciju*. *Inscripcija* je zapravo diplomatska formula koja imenuje onoga kome je isprava namijenjena i na neki način predstavlja adresu.²² Međutim, u ispravama hrvatskih narodnih vladara *inscripcija* ne postoji kao samostalna diplomatska formula, nego se može naći unutar naracije, dispozicije ili nekih drugih diplomatskih formula.²³

Vrlo važna diplomatska formula isprava je i *datacija*, koja je prvi pokazatelj vremena nastanka isprave, a ponekad i mjesta nastanka, s obzirom da uz *datum*, datacija često sadrži i *actum*, tj. mjesto gdje je pravni čin izvršen.²⁴ U ispravama hrvatskih narodnih vladara datacija po pravilu dolazi odmah poslije invocacije, ali ima slučajeva kada je izostavljena. To nam pokazuju i primjeri isprava hrvatskih narodnih vladara izdanih u Kninu, odnosno isprava prezentiranih na ovoj izložbi.

U ispravi kralja Krešimira II iz oko 950. godine *datacija* se nalazi odmah poslije invocacije, a sastoji se od godine i indikcije izraženih rimskim brojkama (*DCCCCL indictione XII*, 950. godine, 12. indikcije) i godine kraljeva vladanja izražene slovima (*uicesimo quarto regni mei*, dvadeset četvrta godina moga vladanja).²⁵ U cijelosti datacija ove Krešimirove isprave glasi „*Anno dominice incarnationis DCCCCL indictione XII ... uicesimo quarto regni mei anno residens in paterno Christi munere solio*“.²⁶

Datacija se nalazi i na većini isprava hrvatskoga kralja Zvonimira. Tako je sačuvana i na ispravi, potvrđnici, nastaloj u Kninu 1078. godine, kojom on, kralj Zvonimir, potvrđuje darovnicu kralja Krešimira IV o poklonu zemlje u Točiniji benediktinskom samostanu sv. Marije u Zadru. Datacija ove Zvonimirove potvrđnice je: *Hoc actum est in Teneno. Anno dominice incarnationis millesimo septuagesimo octavo*.²⁷ Ova datacija sadrži i *actum* koji je najvjerojatnije dodan prilikom prijepisa u Kartularu Sv. Marije u Zadru.²⁸

Datacija je sačuvana i u drugoj Zvonimirovoj potvrđnici izdanoj u Kninu 1087. godine, kojom potvrđuje slobostine samostanu sv. Marije u Zadru dobivene od Zvonimirova prethodnika kralja Petra Krešimira IV. Formula datacije ove Zvonimirove potvrđnice se pomalo razlikuje od datacija ostalih njegovih isprava i glasi: „*data abbatisse Cicke in Teneno in festiuitate sancti Dimitrii anno domini millesimo octogesimo VII*“.²⁹ Iz datacije je vidljivo da je potvrđnica izdana u Kninu prigodom blagdana, odnosno imendana kralja Dmitra Zvonimira.

Međutim, isprava kralja Zvonimira iz 1076.-1078. godine, također sastavljena u Kninu, kojom se redovnicama samostana sv. Benedikta u Splitu poklanja zemljište Pustica u Lažanima, nema datacije.³⁰

Drugi glavni sastavni dio isprave zove se *tekst* ili *kontekst*, a sačinjava stvarni sadržaj isprave, odnosno tekst isprave u užem smislu riječi.³¹ U *tekst* (kontekst) ili *korpus* isprave spadaju *arenga*, *promulgacija* (publikacija), *naracija*, *peticija*, *dispozicija*, *sankcija*, *koroboracija* i *svjedoci*.³²

Dio isprave u kojem se navode opći razlozi i obrazloženja stvaranja pravnog djela i njegova dokumentacija naziva se *arenga*.³³ Ona nije bitan dio isprave, jer sa stvarnim sadržajem često puta nije u nikakvoj svezi. Stoga postoje mnoge isprave bez arenge. U ispravama hrvatskih narodnih vladara arenga dolazi uglavnom iza intitulacije, a po svom sadržaju je najčešće vrlo kratka.³⁴ U ispravi hrvatskog kralja Krešimira II arenga dolazi iza invokacije, datacije i intitulacije. Slično je i sa Zvonimirovim ispravama u kojima se arenga nalazi na standarnom mjestu, tj. iza intitulacije, a svojim sadržajem slikovito opisuje kraljevski dvor u vrijeme izdavanja isprave.³⁵

Sadržaj isprave se najavljuje *promulgacijom*, odnosno njome se publicira ili daje na znanje svima o kojem će se predmetu govoriti u dispoziciji. Stoga promulgaciju mnogi znanstvenici nazivaju i *publikacijom* ili *notifikacijom*.³⁶ I promulgacija je dosta kratka i vrlo često je spojena s adresom. Kako nije neophodni dio isprave, u nekima je izostavljena.

Iza promulgacije dolazi *naracija* ili *ekspozicija*, diplomatska formula, koja svojim sadržajem priča o razlozima koji su prethodili pravnom činu isprave, odnosno o okolnostima koje su navele izdavača na izdavanje i navođenje određenih pravnih odredbi u ispravi koju izdaje.³⁷ I naracija kao diplomatska formula može biti izostavljena, a ako postoji može biti značajan izvor podataka o institucijama, osobito crkvama i samostanima, o utjecajnim osobama na dvorovima velikodostojnika i slično.

U ispravama hrvatskih narodnih vladara naracija je prilično zastupljena, a nalazi se ispred dispozicije i skupa s njom, po pitanju povijesnih činjenica, čini jednu cjelinu.³⁸

U ispravi kralja Krešimira II iz 950. godine, kojom devetorici zaslužnih Hrvata poklanja otok Vranjic (*Durana*) i neke posjede u Solinu, naracija je prilično kratka i suhoparna. U njoj se naime navode kraljevi prijatelji: „Prividrug, Dražina, Velkonja (Vukonja), Pavlica, Teodor, Dragonja, Grubina i Ciba (?), koji su pokazali kralju vjernost, te im on obećava da će imati privilegije i kod njegovih nasljednika“.³⁹

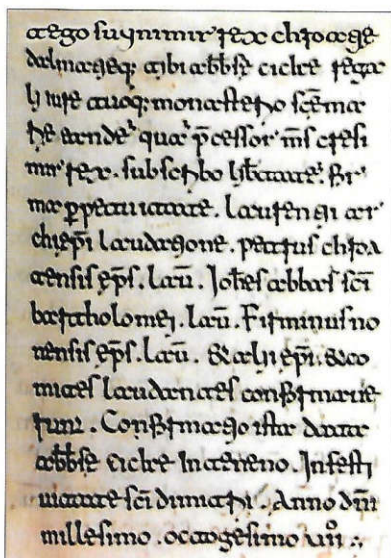
Također i isprava kralja Zvonimira, kojom zemljište Pusticu u Lažanima poklanja splitskom benediktinskom samostanu časnih sestara, sadrži naraciju, koja se ovdje nalazi iza arenge. Naracija u ovoj ispravi pak govori o tome kako je opatica toga samostana, Marija, došla na dvor kralja Zvonimira u Kninu s još nekoliko svojih samostanskih sestara, tražiti pomoć za svoj samostan. Zapravo je poglavarica samostana zatražila da se i mlin koji se nalazi na zemljištu Pustica u Lažanima unese u ispravu kao poklon (*et molendinum que est vita ipsorum similiter fiat*).⁴⁰ Međutim, sve isprave ne sadrže naraciju. Najčešće je izostavljena u potvrđnicama, ispravama koje potvrđuju matične isprave, pa se tako ne nalazi u Zvonimirovim potvrđnicama iz 1078. i 1087. godine, izdanima u Kninu.

Najbitniji i najvažniji dio isprave predstavlja *dispozicija*,⁴¹ kojom se izražava volja izdavača isprave i odluka u pravnom poslu. Dispozicija predstavlja i najveći dio teksta isprave.

U ispravi kralja Krešimira II iz oko 950. godine, dispozicija sadrži dva objekta - otočić Vranjic (*Durana*) „*que olim regatis erat insulae, que vocatur Durana*“ i dvije njive: jednu u Solinu blizu „drevnog teatra“, a drugu u mjestu koje se zove Podmirje (Podmerie) „*Item concedus et donamus agrum in Salona iuxta teatrum et alium in loco, qui vocatur Potmerie*.“⁴² Suprotno ovoj, prilično opširnoj, dispozicija u ispravi kralja Zvonimira iz 1078. godine, kojom on potvrđuje darovnicu kralja Krešimira IV samostanu sv. Marije u Zadru, veoma je kratka i spojena je sa svjedocima. Naime, u ovoj ispravi kralj Zvonimir pred nadbiskupom Lovrom, opatom Sv. Bartolomeja Ivanom, kraljevskim kapelanom Andrijom, Dominikom tepčijom i Kreinom (Jurinom) županom, potvrđuje donaciju o zemljama u Točiniji samostanu sv. Marije u Zadru, pod istim uvjetima kako je to dodijelio njegov prethodnik kralj Krešimir IV.⁴³

Nešto malo duža dispozicija se nalazi u Zvonimirovoj ispravi iz 1076.-1078. godine, kojom on časnim sestrama benediktinskog samostana u Splitu daruje zemljište Pusticu u Lažanima. Dispozicija u ovoj ispravi dolazi iza naracije, a svojim sadržajem govori o tome kako se kralj Zvonimir „savjetovao s Božjim služiteljima i svojim plemićima okupljenim na svečanosti blažene djevice Marije i udovoljio želji opatice splitskog benediktinskog samostana (Mariji) darujući njezinu samostanu mjesto u Lažanima koje se zove Pustica i koje se nalazi u blizini samostana s pravom trajnog posjedovanja i nepovredivosti.“⁴⁴

I u Zvonimirovoj ispravi iz 1087. godine, izdanoj u Kninu, dispozicija je veoma kratka, a govori o tome da kralj Zvonimir opatici Čiki i njezinu samostanu sv. Marije „istim kraljevskim pravom kao i njegov prethodnik kralj Krešimir IV, potvrđuje osnaženu i trajnu slobodnostu pristankom nadbiskupa Lovre“⁴⁵ (*ego Suinimir rex...tibi abbatis Cicke regali iure tuoque monasterio sancte Marie eandem, quam procesor meus Kresirmir rex...*).⁴⁶

Isprava hrvatskog kralja Zvonimira, u Kninu 1087. godine (prijepis isprave u Kartularu Sv. Marije u Zadru), kat. br. 4

Sastavni i značajni dio svake isprave je i *sankcija*, kojom se izražava prijetnja ili kazna eventualnim prekršiteljima svega onoga što je u ispravi obećano ili pak nagrada onima koji pomažu ili na neki način omogućuju izvršenje obećanoga.⁴⁷

Sankcija isprave kralja Krešimira II iz oko 950. godine sastoji se od materijalne prijetnje i kazne „uskraćivanjem očinskog i kraljevskog blagoslova, baštinske časti i srdžbe zastupnika, bez čega nema zastupstva na kraljevskom prijestolju“, ali i duhovne prijetnje „prokletstvom 318 otaca i paklene kazne kojom je i Juda bio kažnjen“.⁴⁸

Sankcija je sadržana i u ispravi kralja Zvonimira o darivanju zemljišta Pustica u Lažanima benediktinskom samostanu časnih sestara u Splitu, izdanoj u Kninu 1076.-1078. godine (*Si quis uero regum uel principum, iupanorum, parua siue magna persona huic nostre donacioni contraire temptauerit: trinum et unum deum habeat iratum, et CCC torum decem et octo sanctorum consequatur malediccionem*).⁴⁹ To u prijevodu znači: Ako bi se netko od kraljeva ili knezova, župana, mala ili velika osoba, usprotivio ovom našem darivanju, neka ga zateče srdžba trojnog i jedinog Boga i sustigne prokletstvo tri stotine osamnaestorice svetih otaca. Druge dvije Zvonimirove isprave izdane u Kninu, koje su ustvari potvrđnice matične isprave Krešimira IV, nemaju sankciju.

Sve srednjovjekovne isprave, uključujući i isprave hrvatskih narodnih vladara, imaju diplomatsku formulu - *koroboraciju*, koja sadrži napomenu da je isprava pokazana raznim osobama, posebice svjedocima koji će svojim potpisom ili stavljanjem nekog znaka, najčešće križa, ispravu učiniti pravovaljanom za javnost.⁵⁰ A potpisi svjedoka se mogu odnositi na pravni čin koji se dogodio ili na čin izdavanja isprave.

Koroboracija dolazi na završetku teksta isprave, iza sankcije, a svojim sadržajem navodi sredstva autentičnosti, među kojima su najčešće nazočnost svjedoka, a ponekad se spominje i pečat.⁵¹

U ispravi kralja Krešimira II, izdanoj u Kninu oko 950. godine, koroboracija je toliko pojednostavljena da se u potpunosti poistovjetila sa svjedocima isprave i na taj način izgubila svoj sadržaj.⁵²

I u Zvonimirovoj ispravi iz 1076.-1078. godine, o poklonu zemljišta Pustica u Lažanima benediktinkama u Splitu, koroboracija je spojena sa svjedocima, kao i u njegovim potvrđnicama darovnica kralja Krešimira IV o poklonu zemlje u Točiniji samostanu sv. Marije u Zadru.⁵³

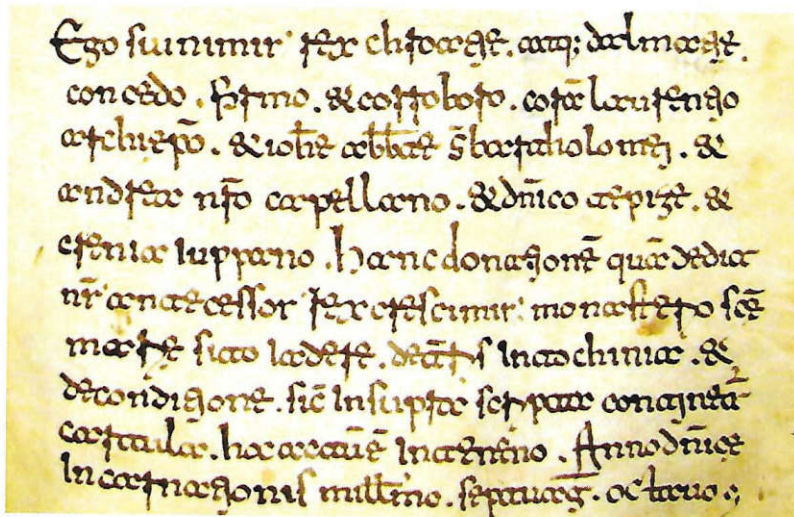
Pravovaljanost pravnoga čina koji se zbio i koji se navodi u ispravi potvrđuju *svjedoci* svojom nazočnošću, potpisima, znakom križa ili nekim drugim znakom. Nakon uvođenja i uporabe pečata na ispravama, svjedoci su potvrđivali pečaćenje i predaju pravnoga akta.⁵⁴

U ispravi Krešimira II nazočno je jedanaest svjedoka: ban Ozrinja (Pribina), župan Velimir, Koača i njegov brat Martin, župan Milislav, župan Dragomir, riksar Grubina, opat Donat, kapetan Ivan, podžupan i introduktor Grgur i biogradski biskup Prestancije (pisar i svjedok isprave).⁵⁵

Nazočnost svjedoka je značajan i gotovo neizostavan dio isprava hrvatskih narodnih vladara ma koliko one bile jednostavne i kratke. Svjedoci su nazočni i u doista kratkoj Zvonimirovoj ispravi, potvrđnici Krešimirove darovnice o poklonu zemlje u Točiniji samostanu sv. Marije u Zadru. Navedeni svjedoci su nadbiskup Lovre, Ivan opat samostana sv. Bartolomeja apostola, kraljev kapelan Andrija, tepčija Dominik i kninski župan Kreina (Jurina).⁵⁶

Također, u nazočnosti svjedoka, kralj Zvonimir daruje, u svojoj kraljevskoj „palači“ u Kninu, 1076.-1078. godine, splitskim benediktinkama zemljište Pusticu u Lažanima. Svjedoci navedeni u ovoj ispravi su: splitski nadbiskup Lovre, hrvatski biskup Petar, zadarski biskup Stjepan, trogirski Ivan i opat samostana sv. Bartolomeja Ivan, biogradski opat Petar, tepčija Dominik, kninski župan Jurina, poljički župan Višen, kraljevski notar i ujedno svjedok Teodor i nebrojeno mnoštvo nazočnih. Navedeni svjedoci su i pokazatelj za dataciju nastanka isprave.⁵⁷

U ispravama hrvatskih narodnih vladara svjedoci su, uglavnom, bili crkveni i državni velikodostojnici, odnosno osobe iz vladareve pratnje, lokalne vlasti i one osobe koje su se zatekle uz vladara u trenutku izdavanja isprave.⁵⁸

Ego sum nimir rex christofort. atq; dalmat. concedo. p. mo. & costoboto. coste laur. f. n. g. o. & felix. & ioh. abbas s. b. catholomej. & andree nro capellano. & dnico ar. p. z. & efemia luppano. hanc donationē quē dedit nra mat. cessor rex christofort. monasterio s. marie s. i. a. c. d. e. s. d. e. s. i. n. c. o. c. h. i. m. i. a. & d. e. c. o. n. d. i. g. i. o. n. e. s. i. c. i. n. s. u. p. t. e. s. e. p. t. a. t. e. c. o. n. a. g. n. a. c. a. p. t. a. l. a. h. a. c. a. c. c. i. u. s. i. n. a. d. n. i. s. a. n. n. o. d. n. i. s. e. i. n. c. a. p. t. a. g. i. o. n. i. s. m. i. l. l. i. n. o. s. e. p. t. u. a. r. y. o. c. t. a. u. o. ;

Isprava hrvatskog kralja Zvonimira, u Kninu 1078. godine (prijepis isprave u Kartularu Sv. Marije u Zadru), kat. br. 2

* * *

Jedan od elemenata vjerodostojnosti isprave je i *subskripcija*, koja se ostvaruje u obliku potpisa ili nekog znaka, najčešće križića.⁵⁹ Kao diplomatska formula subskripcija je bila nazočna u mnogim izvornicima isprava hrvatskih narodnih vladara, ali je u prijepisima uglavnom nestala.⁶⁰

Neke srednjovjekovne isprave imaju i *aprekaciju*, diplomatsku formulu kojom se izražava završna želja svih sudionika da se uz Božju pomoć sadržaj isprave uspješno realizira.⁶¹ Aprekacija se uglavnom izražava izrazom „*in dei nomine feliciter*“ i dolazi redovito na kraju isprave. Isprave hrvatskih narodnih vladara koje obrađujemo u ovom radu, nemaju aprekacije.⁶²

U ispravama hrvatskih narodnih vladara često su navedena i imena *pisara* isprava. Tako je iz isprave Krešimira II vidljivo da ju je napisao biogradski biskup Prestancije, a ispravu kralja Zvonimira iz 1076.- 1078. godine, o poklonu zemljišta Pustica u Lažanima samostanu redovnica sv. Benedikta, napisao je svećenik Theodorus.⁶³

Isprave Kninskog kaptola

Javna djelatnost Kninskog kaptola u vidu sastavljanja, pisanja, prepisivanja i pečaćenja svojim autentičnim kaptolskim pečatom, svih javno-pravnih dokumenata, isprava, pa i privatno-pravnih dokumenata počinje, najvjerojatnije, sedamdesetih godina 14. stoljeća.⁶⁴

U Kninu je, naime, odranije postojala banska kancelarija i banski sudbeni stol kao „*locus credibilis*“, mjesto vjerodostojnosti, pa stoga nije ni bilo potrebe za otvaranjem još jednoga vjerodostojnog mjesta pri Kaptolu.⁶⁵ Osim toga i drugi dalmatinski kaptoli i konventi, upravo zbog velike i značajne uloge notarijata, tek 70-ih godina 14. stoljeća postaju „*loci credibilia*“. Zapravo uspostavom Ludovikove vlasti, pojedini dalmatinski kaptoli su zatražili i dobili dozvolu za slobodno i javno djelovanje i uporabu autentičnog pečata.⁶⁶

Povlasticu uporabe autentičnog pečata Zadarski kaptol je dobio 1371., a Trogirski 1383. godine. Kada je Kninski kaptol dobio tu povlasticu nije nam poznato, ali je vrlo vjerojatno da je to bilo između ta dva datuma, na šta nas upućuju i neke sačuvane isprave iz toga razdoblja.⁶⁷

Naime, sačuvano je više isprava koje su početkom druge polovice 14. stoljeća u Kninu izdali hrvatski banovi i vicebanovi u svojoj banskoj kancelariji.⁶⁸ Tako Ivan, dalmatinsko-hrvatski ban, 27. srpnja 1358. godine u Kninu uvodi Stjepana, čuvara dvorske aule i Filipa, sinove Franje Stjepanova iz Zadra u posjed imanja u Biljanima, koje im je nasilno oduzeo Grgur, sin Kurjakov. A to nasilno oduzimanje Biljana od strane Grgura posvjedočili su mnogi Zadrani i biskup Petar. Tu je zemlju rečenom Stjepanu darovao pok. Knez Budislav, sin Ugrinov, a bila je baština pok. Ivana, sina Jurja Gursića.⁶⁹

Također u Kninu, hrvatski viceban i kninski knez Ivan Čuz, 15. srpnja 1351. godine, potvrđuje darovnicu kralja Ludovika, kojom je kralj darovao Franji Stjepanovu iz Zadra baštinu plemićkog roda Draginića.⁷⁰ U Kninu je, kako smo već naveli, zasjedao i banski sudbeni stol gdje su hrvatsko-dalmatinski banovi i vicebanovi izricali kazne, donosili presude i o tome sastavljali ispravu kao pravni dokumenat. Takva je i isprava Nikole Seča, bana Dalmacije i Hrvatske, izdana 16. lipnja 1359. godine u Kninu, u kojoj se navodi kazna koju je ban dosudio Pribislavu, sinu Radinićevu iz Doljana, Cvitku Dimislavovu, Jurju Slavčiću i Prvanu Nekrstu radi nekih varka.⁷¹ Gunjača to razdoblje naziva razdobljem jakog utjecaja bana ili, kako on kaže „banov prestiž zastalno potisnuo riječ kninskog biskupa“⁷² koji je do tada, uz mnoge druge funkcije, obnašao i notarijatsku.⁷³

*

Neke od ovih i drugih banskih, vicebanskih, biskupskih, ali i kraljevskih isprava, kasnije su, u posljednjoj četvrtini 14. stoljeća, kada je Kninski kaptol uživao status „vjerodostojnog mjesta“, prepisivane i ovjeravane autentičnim kaptolskim pečatom.⁷⁴

IZ toga razdoblja, potkraj 14. stoljeća, poznato je nekoliko po svom sadržaju raznovrsnih dokumenata, koji su prepisani i potvrđeni na Kninskom kaptolu. Godine 1381. na Kninskom kaptolu je ovjerena isprava izdana u Kninu 1345. godine, u kojoj ban Nikola ugovara mir s cetinskim knezom Ivanom Nelipićem i njegovom majkom Velislavom,⁷⁵ a 1383. godine isti kaptol izdaje autentični prijepis isprave kraljice Elizabete, u kojem i piše da je sastavljen u katedralnoj crkvi sv. Bartula (*Actum et datum Tenini, in ecclesia nostra cathedrali Sancti Bartoli...*).⁷⁶

Nakon reambulacije posjeda Splitske nadbiskupije, 1397. godine, na Kninskom kaptolu je napravljeno nekoliko prijepisa isprava. Između ostalih, 28. lipnja je prepisana isprava kninskog biskupa Ladislava, od 23. veljače iste godine o reambulaciji dobara Splitske nadbiskupije.⁷⁷ Iste godine, 29. lipnja, na zamolbu splitskog nadbiskupa Andrije, na Kninskom kaptolu je prepisana isprava kralja Krešimira II iz 950. godine.⁷⁸

Na samom kraju 14. stoljeća, 15. srpnja 1399. godine, na zahtjev izaslanika grada Šibenika, na Kninskom kaptolu je prepisana i ovjerena isprava kralja Sigismunda u kojoj kralj nalaže osobama koje obavljaju sudbenu vlast u kraljevstvu da eventualne sporove s građanima Šibenika rješavaju pred sudom u Šibeniku s pravom priziva na kraljevski sud.⁷⁹

U tom razdoblju Kninski kaptol osim prijepisa isprava, po nalogu banova, kraljeva i biskupa, svjetovnih i crkvenih velikodostojnika, obavlja i druge poslove i o tome sastavlja javno-pravni dokument, ispravu. Tako po nalogu podbana Pavla de Zenche Kaptol istražuje nasilja, koja je Brajko Meručić, Vlah magistra Pavla, sina Karla kneza Krbave, učinio na katunu Ivana Traničića, kraljevskog Vlaha.⁸⁰

Pred Kninskim kaptolom isti podban Pavao de Zenche, 10. prosinca 1398. godine potvrđuje skradinskim franjevcima posjede koje im je poklonio ban Pavao.⁸¹

S kraja 14. stoljeća sačuvana je i isprava cetinskog kneza Ivana Nelipića, sastavljena i ovjerena na Kninskom kaptolu 26. kolovoza 1399. godine, u kojoj knez zaslužnom plemiću Stjepanu Butinovačkom daruje zemlju u Siveriću.⁸²

Istu praksu javne djelatnosti i mjesta vjerodostojnosti Kninski kaptol obnaša, samo u puno većem obimu, tijekom 15. i početkom 16. stoljeća, tj. do 1522. godine, do dolaska Turaka na kninsko područje. Naime, Kaptol je sa svojim kanonicima i tada uživao puno povjerenje ugarsko-hrvatskih kraljeva, hrvatskih banova, podbanova, hrvatskog plemstva i drugih stranaka.⁸³

Pred Kaptolom kninskim Juraj, Toma i Pavao, sinovi Stjepana Berislavića od Gorice, te njihovi nećaci od Vinjalića iz kotara Vrljke, mijenjaju posjede koji se zovu Pood, Slaaph, Mokra, Berdo i neke druge uz rijeku (Cetinu?).⁸⁴ Kaptol sudjeluje i potvrđuje prodaju i zamjenu posjeda između pojedinih stranaka. Tako 1452. godine sastavlja ispravu kojom potvrđuje da je Juraj Miser de Bichina prodao svoj posjed za 300 zlatnih florina (*trecentis florenis auri*) knezovima krbavskim: Tomi i njegovim sinovima Ivanu i Grguru.⁸⁵

Po nalogu hrvatskih velikodostojnika, Kaptol i njegovi kanonici su svjedočili o pravu naslijeđa, obilazili međe posjeda i utvrđivali granice posjeda.⁸⁶

Neizostavna obveza Kninskog kaptola je uvođenje stranke u posjede. Sačuvano je više isprava takvog sadržaja. Za primjer ćemo navesti samo neke. Prema nalogu bana Hrvatske i Dalmacije Alberta de Nagmihala, Kninski kaptol 1425. godine uvodi Vida, sina Ivana de Gomilava od plemena Lapčana, u posjed sela Jarinko i Bici i jednog mlina u Ponikvama. (*Vitus filius Iwan de Gomilavi generacionis de Lapca...possessionarium videlicet ad quinque sortes terre in villa Iarinko vocataet ad unum sortem in vila Bici...ad unum molendinum Poniikwa...*).⁸⁷ I pri samom kraju 15. stoljeća, 1492. godine, kanonik Kaptola Petar Šubašićić, po nalogu kralja Vladislava, zajedno s kraljevim izaslanikom Ivanom Stojšićem uvodi Krstu i Jurja Peranske u posjed Loboje u Lučkoj županiji.⁸⁸ Sačuvano je također i mnogo isprava u kojima Kaptol svjedoči o davanju posjeda u zalog.⁸⁹

Tako je pred Kninskim kaptolom Juraj, sin pok. Nikole Mardešića od Ugornice, sva svoja imanja u Ugornici, Hrinjanama, Uljeniku, Šćitarima, Hoćastovu, Nizdolu i Kuran polju u županiji kninskoj, založio Tomi, sinu pok. Nikole Forčića od Butine Vasi, za šest stotina zlatnih florina. (*Georgius filiuscondam Nicolai Merdesich de Wgornicza ... omnes et singulas possessiones et porciones suas possessionarias in Vgornicza predicta, Hrinane, Vlenik, Schitari, Hochiiazthowo, Nizdol, Kuran pole et in ciuitate Thiiniensi, habitas et existentes nobili Thome filio condam Stephani Sforccchich de Goricza de Buthina vaz pro sexcentis florenis auri ...*).⁹⁰ Sačuvano je više isprava takvog sadržaja. O davanju posjeda u zalog govori i isprava Kninskog kaptola od 9. siječnja 1435. godine, kada je Nikola Frankopan, hrvatsko-dalmatinski ban, sve svoje posjede u župi Bužane dao u zalog svome sinu Nikoli.⁹¹

Na zahtjev stranaka, Kaptol piše notarska pisma, te sastavlja i ovjerava oporuke. Pred Kninskim kaptolom je i Jakov Bribirski, viceban Dalmacije i Hrvatske, 25. veljače 1441. godine učinio svoju posljednju oporuku, koju je kasnije, 22. lipnja 1447., na zahtjev sinova Petra Zrinskog (Đure, Pavla i Petra), potvrdio upravitelj kraljevine Ugarske, Ivan Hunjadi.⁹²

Osobito je značajnu ulogu Kninski kaptol imao u vođenju istrage i drugih aktivnosti u rješavanju sudskih sporova. Naime, kao što smo već naprijed naveli, u Kninu je zasjedao banski sudbeni stol. No, kako je ban često bio odsutan, poslove sudskih parnica prenio je na vicebana i kraljeva „prisjednika“. Ne mogavši uvijek povoljno riješiti sve sudske sporove, vicebanovi su u istragu ili ponovni pretres već riješenoga spora uključivali kaptolskog čovjeka, odnosno Kninski kaptol, koji je o svemu tome sastavljao izvješća, a po potrebi i ispravu kao javno-pravni akt.⁹³ Sačuvan je popriličan broj isprava takvog sadržaja, sastavljenih i izdanih na Kninskom kaptolu.⁹⁴ Navest ćemo jedan primjer isprave u kojoj je sadržan nalog podbana i odgovor Kaptola.⁹⁵ Tako Ivan Pechiban, podban Hrvatske i Dalmacije, koji je stolovao u kninskoj utvrdi Lab (*Laabwar*), 23. srpnja 1487. godine zapovijeda Kninskom kaptolu da pošalje pred Kninski stol svoga člana koji će zajedno s kraljevim čovjekom pribaviti pravdu između Keglevića i Vlaha u vezi posjeda Brdari. U istoj ispravi sadržano je i izvješće upućeno kralju Matiji Korvinu, kako je pred Kninskim stolom tekla pravda između Keglevića i kraljevskih Vlaha radi posjeda Bahtići i Brdari.⁹⁶

*

Javnu djelatnost kao „vjerodostojno mjesto“, Kninski kaptol kontinuirano obavlja od posljednje četvrtine 14., pa sve do početka 16. stoljeća, do prodora Turaka na kninsko područje. A djelatnost mu je, kao što je vidljivo iz navedene dokumentacije, bila raznovrsna: prepisivao je kraljevske, banske i druge isprave, sudjelovao u kupnji, prodaji, zamjeni i davanju u zalog posjeda, uvodio u novostečene posjede i imanja, sudjelovao i svjedočio na sudovima, u sudskim parnicama, sastavljao notarska pisma i oporuke. Zapravo Kaptol je, sa svojim kanonicima, ispunjavao sve naloge ugarsko-hrvatskih kraljeva, hrvatskih banova, podbanova, hrvatskog plemstva i drugih stranaka.

*

Isprave Kninskog kaptola su sastavljane, prepisivane i ovjeravane u katedralnoj crkvi sv. Bartula. Kao i isprave drugih kaptola, pisane su prema točno određenim propisima, a svojom diplomatskom strukturom najslbližije su ispravama Zagrebačkog kaptola ili ostalih kaptola sjeverne Hrvatske.⁹⁶ Počinju uglavnom s *intitulacijom* bez *inskripcije* „*Nos capitulum ecclesie Tiniensis*“, osobito ako se radi o ispravama kojima se potvrđuju neke druge isprave i vrši njihov prijepis.⁹⁷

Isprava Kninskog kaptola o razgraničenju posjeda, u Kninu 1. ožujka 1486. godine, kat. br. 24

Isprava Kninskog kaptola o davanju posjeda u zalogu, u Kninu 1484. godine, kat. br. 18

Nakon intitulacije dolazi diplomatska formula *promulgacije*, koja je sastavni dio *teksta* ili korpusa isprave, a može imati i *arengu*.⁹⁸ U ispravama Kninskog kaptola promulgacija uglavnom glasi: *memorie comendantes tenore presentium significantes quibus expedit universis*.⁹⁹ Tekst isprave uvijek ima *naraciju s dispozicijom* kao najvažnijim formulama, potom *sankciju*, *koroboraciju*, te čitav niz manjih formula.¹⁰⁰ *Naracija* svake, pa tako i kaptolske isprave je dio koji govori o okolnostima koje su prethodile pravnom činu navodeći zasluge destinataru ili dokumentaciju. Obično počinje s riječi "quod" ili "quia", a zatim slijedi navođenje neposrednih uvjeta koji prethode pravnom činu. To je dio dokumenta, odnosno isprave koji nam pruža dosta povijesnih podataka, kako o destinataru (osobi kojoj je namijenjena isprava), tako i o onim osobama koje su se zauzimale za destinataru.¹⁰¹

Nakon naracije slijedi *dispozicija* koja je, s gledišta pravnog čina, najvažniji dio isprave. U kaptolskim ispravama dispozicijom se smatra dio teksta isprava kojim se uređuju granice posjeda kod reambulacija, zatim dio teksta koji se odnosi na čin uvođenja u posjede, razna razrješavanja posjedovnih odnosa i slično.¹⁰²

Osobito značajna diplomatska formula kaptolskih isprava je formula *koroboracije*, kojom se najavljuje način i sredstvo osiguranja pravovaljanosti pravnog čina. Formula koroboracije u ispravama Kninskog kaptola najčešće glasi: „*in cuius rei memoriam (firmitatemque perpetuam presentes cum appensione sigilli nostri duximus concedendas*“.¹⁰³ Dakle, kao što sama formula koroboracije kaže, pravovaljanost pravnog čina u kaptolskim ispravama se dokazivala i postizala pečaćenjem isprava, najčešće visećim, a ponekad i utisnutim pečatom.¹⁰⁴

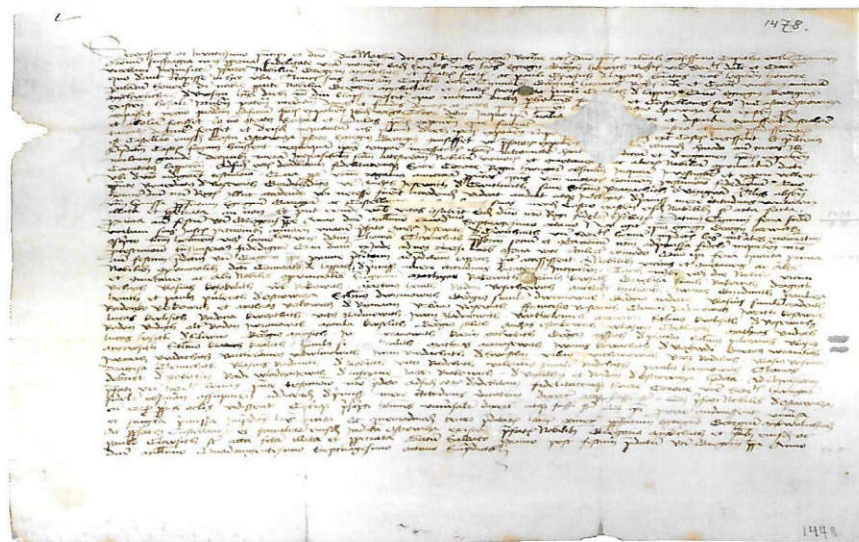

Viseći voštani pečat Kninskog kaptola iz 1492. godine

I na kraju, u završnom dijelu teksta kaptolske isprave, dolazi formula *datacije* (*datuma*), *pisana u više oblika. Formula datacije u ispravama Kninskog kaptola sadrži vremensko, a ponekad i zemljopisno određenje. Datiranje dana Kaptol je računao po blagdanima i ferijama, tj. svetkovinama i danima u tjednu, a za početak godine je uzimao „stilus nativitatis“ 25. prosinaca, dan Kristova rođenja.*¹⁰⁵ To nam pokazuju i sljedeći primjeri datacije: *Datum Tininii feria proxima post festum beati Nicolai confessoris anno domini MCCC nonagesimo octavo,*¹⁰⁶ *Datum feria quinta proxima ante festum beati Martin episcopi et confesoris, anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo nono,*¹⁰⁷ *Datum in Labwar feria tertia proxima post festum beati Mathie apostoli, anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo primo,*¹⁰⁸ *Datum in predicta nostra ecclesie cathedrali in die sancti Dionisii, anno domini quibus vt supra,*¹⁰⁹ *Datum Thiinonii die dominico proximo post festum Michaelis archangeli, anno.*¹¹⁰

Osim diplomatskih formula isprave Kninskog kaptola, kako smo već naveli, sadrže još pečat, viseći ili utisnuti, koji je kao sredstvo javne vjere imao dokaznu moć pravovaljanosti dokumenta. Pečati su izrađivani od smedeg ili svjetlosmedeg voska, a visjeli su na platnenim pečatnim vrpčama ili uzicama. Pečat Kninskog kaptola, viseći ili utisnuti, je okruglog oblika s utisnutim likom sv. Bartula, kojega su kanonici Kaptola uzeli za svoga patrona i kojemu su za biskupovanja Nikole I (1272.-1274.) posvetili novoizgrađenu katedralu. Uokolo polja s likom sv. Bartula je natpis: SIGILLUM : MINUS : CAPITULI : TINIENENSES : EC(c) LESIE.¹¹¹

Pečati su, nažalost, s mnogih kaptolskih isprava otpali, a na nekima su ostali samo tragovi vrpce na kojoj su visjeli. No ipak je, u domaćim i inozemnim arhivima, sačuvano nekoliko isprava s dobro očuvanim pečatima, a neke od njih su obuhvaćene i ovom izložbom.¹¹²

Isprava Kninskog kaptola o sudjelovanju u istrazi i sudskom postupku, u Kninu 14. ožujka 1478. godine, kat. br. 28

Katalog

1. U Kninu, oko 950. godine
Isprava hrvatskog kralja Krešimira II
Prijepis isprave na Kninskom kaptolu, 29. lipnja 1397. godine
Kaptolski arhiv u Splitu, *fasc. 668, br. 10*
Split
2. U Kninu, 1078. godine
Isprava hrvatskog kralja Zvonimira
Prijepis isprave u *Kartularu Sv. Marije, fol. 9r*
Samostan sv. Marije u Zadru
Zadar
3. U Kninu, 1076.-1078. godine
Isprava hrvatskog kralja Zvonimira
Originalna isprava na pergameni, oštećena
Hrvatski državni arhiv, *Documenta antiquissima, br. 10*
Zagreb
4. U Kninu, 8. listopada 1087. godine
Isprava hrvatskog kralja Zvonimira
Prijepis isprave u *Kartularu Sv. Marije, fol. 17r*
Samostan sv. Marije u Zadru
Zadar
5. U Kninu, 1272. godine
Isprava krbavskog biskupa Saracena
Originalna isprava na pergameni
Kaptolski arhiv u Splitu, *fasc. 669, br. 80*
Split
6. U Kninu, 23. lipnja 1345. godine
Isprava bana Nikole
Originalni prijepis (transumpt) Kninskog kaptola 1381. godine
Arhiv knezova Esterhazy, Repozitorij 42, fasc. B, br. 8 (DL-87539)
Magyar Országos Levéltár
Budimpešta
7. U Kninu, 15. srpnja 1351. godine
Isprava vicebana Hrvatske Ivana Čuza
Spisi samostana sv. Krševana, Kaps. II, br. 26
Državni arhiv u Zadru
Zadar
8. U Kninu, 27. srpnja 1358. godine
Isprava hrvatsko-dalmatinskog bana Ivana
Spisi samostana sv. Krševana, Kaps. XV, br. 132
Državni arhiv u Zadru
Zadar
9. U Kninu, 23. lipnja 1345. godine
Isprava bosanskog bana Stjepana Kotromanića
Originalna isprava na pergameni (ostaci pečatne vrpce, pečat otpao)
Arhiv knezova Esterhazy, Repozitorij 42, fasc. B, br. 9 (DL-87181)
Magyar Országos Levéltár
Budimpešta

-
10. U Kninu, 16. lipnja 1359. godine
Isprava hrvatsko-dalmatinskog bana Nikole Seča o kažnjavanju nekih osoba radi prijevare
Originalna isprava na pergameni
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-V-26
Zagreb
 11. Knin, 1383. godine
Autentični prijepis isprave kraljice Elizabete
Acta antemohachiana, Sebenico varos, DL-50038/1
Magyar Országos Leveltar
Budimpešta
 12. Knin, 15. srpnja 1399. godine
Autentični prijepis isprave kralja Sigismunda
Acta antemohachiana, Sebenico varos, DL-50051
Magyar Országos Leveltar
Budimpešta
 13. Knin, 10. prosinca 1398. godine
Isprava hrvatsko-dalmatinskog bana Pavla de Zenche o poklonu posjeda skradinskim franjevcima
Originalna isprava na pergameni s četiri pečata
Franjevački samostan
Ljubljana
 14. Knin, 1425. godine
Isprava Kninskog kaptola o uvođenju stranke u posjede, po nalogu bana Alberta de Nagymihala
Originalna isprava na pergameni
Hrvatski državni arhiv, *Documenta medievalia varia*, br. 203
Zagreb
 15. Knin, 1439. godine
Isprava Kninskog kaptola o davanju posjeda u zalog
Originalna isprava na pergameni
Hrvatski državni arhiv, *Documenta medievalia varia*, br. 229
Zagreb
 16. Knin, 1448. godine
Isprava Kninskog kaptola o zamjeni posjeda
Originalna isprava na pergameni
Hrvatski državni arhiv, *Documenta medievalia varia*, 302
Zagreb
 17. Knin, 1452. godine
Isprava Kninskog kaptola kojom potvrđuje prodaju posjeda među strankama
Originalna isprava na pergameni
Hrvatski državni arhiv, *Documenta medievalia varia*, br. 188
Zagreb
 18. Knin, 1475. godine
Isprava Kninskog kaptola o davanju posjeda u zalog
Originalna isprava na pergameni
Hrvatski državni arhiv, *Documenta medievalia varia*, br. 480
Zagreb

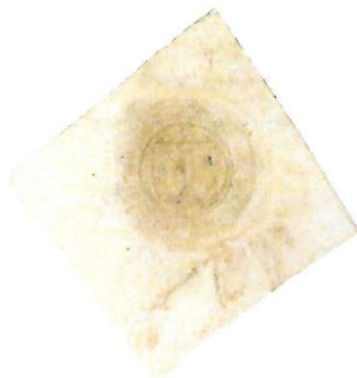
-
19. Knin, 1484. godine
Isprava Kninskog kaptola o naseljavanju Vlaha na području Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, uz odobrenje bana Matije Gereba od Vingarta
Originalna isprava na pergameni
Hrvatski državni arhiv, *Documenta medievalia varia*, br. 525
Zagreb
 20. Lab, 23. srpnja 1487. godine
Knin, 30. srpnja 1487. godine
Isprava Kninskog kaptola o sudjelovanju kaptolskog kanonika u rješavanju sudske parnice između stranaka
Originalna isprava na pergameni
Hrvatski državni arhiv, *Documenta medievalia varia*, br. 537
Zagreb
 21. Lab, 28. ožujka 1487. godine
Knin, 1487. godine
Isprava Kninskog kaptola o sudjelovanju u parnici između Jurja Mikuličića i knezova Blagajskih
Originalna isprava na pergameni
Hrvatski državni arhiv, *Documenta medievalia varia*, br. 535
Zagreb
 22. Knin, 1492. godine
Isprava Kninskog kaptola o sudjelovanju kaptolskog kanonika Petra Šubašića pri uvođenju stranke u posjede
Originalna isprava na pergameni
Hrvatski državni arhiv, *Documenta medievalia varia*, br. 562
Zagreb
 23. Knin, 28. svibnja 1487. godine
Isprava Kninskog kaptola, kojom svjedoči povrat otetih posjeda bez posrednika između stranaka
Originalna isprava na pergameni
Arhiv HAZU, *Documenta acta*, D-XVII-56
Zagreb
 24. Knin, 1. ožujka 1486. godine
Isprava Kninskog kaptola o sudjelovanju u razgraničenju posjeda između nekih plemića, koje je obavio po nalogu vicebana Ivana Pechibana
Originalna isprava na pergameni
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-XVII-42
Zagreb
 25. Lab, 14. lipnja 1438. godine
Knin, 1438. godine
Isprava Kninskog kaptola, kojom izvješćuje bana Matka Talovca da je po nalogu vicebana Georgya de Bykzada, proveo istragu u vezi posjeda Oslyan
Originalna isprava na pergameni
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-X-60
Zagreb
 26. Knin, 21. listopada 1437. godine
Isprava Kninskog kaptola o posredovanju pri povratu posjeda Dvoracz Nikoli sinu Gašpara od Lapca
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-X-55
Zagreb
-

1486

Isprava Kninskog kaptola o sudjelovanju u povratu zaposjednutih posjeda, u Kninu 8. prosinca 1486. godine, kat. br. 32

-
27. Knin, 5. travnja 1445. godine
Isprava Kninskog kaptola, kojom svjedoči o davanju posjeda u zalog
Originalna isprava na pergameni
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-XI-21
Zagreb
28. Knin, 14. ožujka 1478. godine
Isprava Kninskog kaptola o sudjelovanju u istrazi i sudskom postupku,
po nalogu vicebana Georgia Horwata
Originalna isprava na pergameni
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-XVI-25
Zagreb
29. Lab, 27. veljače 1481. godine
Knin, 8. ožujka 1481. godine
Isprava Kninskog kaptola, kojom izvješćuje kralja Matiju o provođenju istrage, po
nalogu vicebana Ivana Stipkovića u slučaju Ivana Markovića iz Klisa
Originalna isprava na pergameni
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-XVI-57
Zagreb
30. Knin, 19. listopada 1413. godine
Isprava Kninskog kaptola, kojom svjedoči o pravu naslijeđivanja
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-VIII-31
Zagreb
31. Knin, 5. studenoga 1439. godine
Isprava Kninskog kaptola, kojom svjedoči davanje posjeda u zalog
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-X-71
Zagreb
32. Knin, 8. prosinca 1486. godine
Kninski kaptol posreduje u povratu zaposjednutih posjeda
Arhiv HAZU, *Diplomata acta*, D-XVII-50
Zagreb

Isprava Kninskog kaptola kojom potvrđuje prodaju posjeda među strankama, u Kninu 1452. godine, kat. br. 17

Bilješke

1. S. Antoljak, Pomoćne istorijske nauke, Kraljevo, 1971., 52 (dalje Pomoćne...); M. Brković, Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža, Zadar-Mostar, 1998., 7.
 2. S. Antoljak, nav. dj., 53.
 3. A. Gulin, Srednjovjekovni kninski kaptol i njegovi pečati, Kninski zbornik, Zagreb, 1993., 225.
 4. S. Antoljak, Knin u doba hrvatskih narodnih vladara, Kninski zbornik, Zagreb, 1993., 51 – 57.
 5. M. Ančić, Knin u razvijenom i kasnom srednjem vijeku, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 38, Zadar, 1996., 5 – 30.
 6. N. Jakšić, O katedralama hrvatske i kninske biskupije, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, god. 27, sv. 27, Razdio povijesnih znanosti (14), 1987. / 88., Zadar, 1988., 115 – 133; N. Jakšić, Kninska srednjovjekovna prijestolnica, Split, 1996., 5 – 30.
 7. A. Gulin, nav. dj. 225; M. Matijević Sokol, Diplomatička analiza isprava kninskog kaptola, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 36, Zadar, 1994., 69 – 70.
 8. M. Brković, nav. dj. 24.
 9. Isti, 8
 10. Prijepis isprave na pergamenu u Kaptolskom arhivu u Splitu, fasc. br. 10; Codex diplomaticus (dalje CD), sv. 1, Zagreb, 1967., 39 – 43.
 11. Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (dalje HDA), Documenta antiquissima, br. 10; Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium (dalje MSHSM), vol. VII, Zagreb, 1877., 112 – 113.
 12. Arhiv samostana sv. Marije u Zadru, Kartular Sv. Marije, fol. 9 r i 33 r.
 13. Isto, fol. 17 r.
 14. S. Antoljak, Pomoćne..., 54.
 15. Isti, 54.
 16. CD, sv. 1, Zagreb, 1967. 39 – 43, 169-170.; M. Brković, nav. dj., 117 – 124.
 17. S. Antoljak, Pomoćne..., 54.
 18. M. Brković, nav. dj. 167 – 169.
 19. CD, sv. 1, 39 – 43; M. Brković, nav. dj., 169 – 170.
 20. CD, sv. 1, 167; isti, 179.
 21. CD, sv. 1, 186 – 187; M. Brković, nav. dj. 179.
 22. S. Antoljak, Pomoćne..., 54.
 23. M. Brković, nav. dj. 198.
 24. S. Antoljak, Pomoćne..., 56 – 57; M. Brković, nav. dj. 125.
 25. M. Brković, nav. dj. 128 – 129.
 26. CD, sv. 1, 39 – 43.
 27. CD, sv. 1, 167.
 28. M. Brković, nav. dj. 140-141.
 29. CD, sv. 1, 186 – 187; M. Brković, nav. dj. 142.
 30. MSHSM, JAZU, vol. VII, Zagreb, 1877., 112 – 113.; CD, sc.1, 169-170.
 31. S. Antoljak, Pomoćne..., 54
 32. M. Brković, nav. dj. 205.
 33. S. Antoljak, Pomoćne..., 55
 34. M. Brković, nav. dj. 205 – 206.
 35. Isti, 208 – 213.
 36. Isti, 219; S. Antoljak, Pomoćne..., 55.
 37. S. Antoljak, Pomoćne..., 55; M. Brković, nav. dj. 223.
 38. M. Brković, nav. dj. 223.
 39. CD, sv. 1, 39 – 43; M. Brković, nav. dj. 226.
 40. MSHSM, vol. VII, Zagreb, 1877., 112 113; CD, sv. 1, 169-170.; M. Brković, nav. dj. 231.
 41. S. Antoljak, Pomoćne..., 55.
 42. CD, sv. 1, 39 43; M. Brković, nav. dj. 239 – 240.
 43. CD, sv. 1, 167; M. Brković, nav. dj. 250.
 44. M. Brković, nav. dj. 250 – 251; MSHSM, vol. VII, Zagreb, 1877., 112 – 113.
 45. M. Brković, nav. dj., 253.
 46. CD, sv. 1, 186 – 187.
 47. S. Antoljak, Pomoćne..., 55 – 56.
 48. M. Brković, nav. dj., 260 – 261; CD, sv. 1, 39-43.
 49. MSHSM, JAZU, vol. VII, Zagreb, 1877., 112 – 113.; M. Brković, nav. dj., 270.
 50. M. Brković, nav. dj., 277; S. Antoljak, Pomoćne..., 56.
 51. Isti, 277; isti, 56.
 52. M. Brković, nav. dj., 278.
 53. Isti, 284.
 54. Isti, 287 – 304.
 55. CD, sv. 1, 39-43.; M. Brković, nav. dj., 289 – 290.
 56. CD, sv. 1, 167.
-

-
57. M. Brković, nav. dj. 304; MSHSM, vol. VII, Zagreb, 1877. 112 – 113.
 58. M. Brković, nav. dj. 287 – 304.
 59. Isti, 320; S. Antoljak, Pomoćne..., 56.
 60. M. Brković, nav. dj. 323.
 61. S. Antoljak, Pomoćne..., 57.
 62. M. Brković, nav. dj. 327 – 328.
 63. Isti, 300-335.
 64. A. Gulin, nav. dj., 225; M. Matijević Sokol, nav. dj., 69-70.
 65. Isti, 225.
 66. M. Matijević Sokol, nav. dj., 69.
 67. Isti, 70.
 68. CD, sv. 11, 205 – 208; CD, sv. 12, 29 – 30, 497, 578 – 579.
 69. Državni arhiv u Zadru (dalje DAZd), Spisi samostana Sv. Krševana, Kaps. XV, br. 132.
 70. DAZd, Spisi samostana Sv. Krševana, Kaps. II, br. 26.
 71. Originalna isprava u Arhivu HAZU u Zagrebu, Documenta acta, D – V – 26.
 72. S. Gunjača, *Timiensia archaeologica – historica topographica II*, Starohrvatska prosvjeta, ser. III, sv. 7, Zagreb, 1959., 53; M. Matijević Sokol, nav. dj., 70.
 73. Isti, 31; o tome i isprava u Kaptolskom arhivu u Splitu, fasc. 669, br. 80.
 74. A. Gulin, nav. dj., 232; M. Matijević Sokol, nav. dj. 70.
 75. Magyar Orszagos Leveltar (dalje MOL), Arhiv knezova Esterhazy, Repozitorij 42, fasc. B, br. 8.;CD,sv. 11, 205-207.
 76. MOL, Acta antemohachiana, Sebenico varos, DL – 50038/1; Kolanović – Barbarić, Šibenski diplomatarij, Šibenik, 1986, 99 – 100.
 77. CD, sv. 18, 230 – 231.
 78. Prijepis isprave na pergameni u: Kaptolski arhiv u Splitu, fasc. br. 10.; CD, sv.18, 231-233.
 79. MOL, Acta antemohachiana, Sebenico varos, DL – 500051; Kolanović – Barbarić, nav. dj. 119 – 120.
 80. CD, sv. 18, 386; A. Gulin, nav. dj., 226.
 81. Originalna isprava u: Franjevački samostan u Ljubljani; CD, sv. 18, 398 – 400.
 82. CD, sv. 18, 479 – 480.
 83. A. Gulin, nav. dj., 226.
 84. Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (dalje HDA), Documenta medievalia varia (dalje DMV), br. 302.
 85. HDA, DMV, br. 188.
 86. Arhiv HAZU u Zagrebu, D – XVII – 42.
 87. HDA, DMV, br. 203.
 88. HDA, DMV, br. 562.
 89. Arhiv HAZU, Zagreb, Documenta, D – XI – 21, D – X – 71; HDA, DMV, br. 229.
 90. HDA, DMV, br. 480.
 91. HDA, DMV, br. 229.
 92. Jakov Bribirski od plemena Šubić, *Vjesnik zemaljskog arkiva*, knj. 1, Zagreb, 1889., 86 – 87, 92 – 93.
 93. M. Matijević Sokol, nav. dj. 84.
 94. HDA, DMV, br. 535, 537; Arhiv HAZU u Zagrebu, Documenta acta, D – X – 60, D – XVI – 25, D – XVI – 57.
 95. HDA, DMV, br. 537.
 96. A. Gulin, nav. dj., 231.
 97. M. Matijević Sokol, nav. dj., 71.
 98. Isti, 71.
 99. A. Gulin, nav. dj., 231.
 100. M. Matijević Sokol, nav. dj., 72-73.
 101. Isti, 71 – 78.
 102. Isti, 79.
 103. A. Gulin, nav. dj., 231.
 104. Isti, 231; M. Matijević Sokol, nav. dj., 81.
 105. A. Gulin, nav. dj., 231.
 106. Original isprava u: Franjevački samostan u Ljubljani; CD, sv. 18, 398 – 400.
 107. Isprava u Arhivu HAZU u Zagrebu, D – XI – 21.
 108. Isprava u Arhivu HAZU u Zagrebu, D – XVI – 57.
 109. HDA, DMV, br. 229.
 110. HDA, DMV, br. 525.
 111. A. Gulin, nav. dj. 232 – 234.
 112. Hrvatski državni arhiv, Documenta medievalia varia: brojevi, 188, 562, 525, 480, 229; Arhiv HAZU u Zagrebu, Documenta acta, D – X – 55. i neke druge.
-

Literatura

1. ANTOLJAK, Stjepan, Knin u doba hrvatskih narodnih vladara, Kninski zbornik, Zagreb, 1993., 51-67.
2. ANTOLJAK, Stjepan, Pomoćne istorijske nauke, Kraljevo, 1971.
3. ANTOLJAK, Stjepan, Značaj i važnost isprave kralja Krešimira I za hrvatsku povijest X stoljeća, Radovi Filozofskog fakulteta, Zadar, Razdio historije, arheologije i historije umjetnosti, god. 10, sv. 10 (4), 1971.-1972., 41 – 116.
4. ANČIĆ, Mladen, Knin u razvijenom i kasnom srednjem vijeku, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 38, Zadar, 1996, 53-95.
5. BARADA, Miho, Episcopus Chroatensis, Croatica sacra, god. 1, Zagreb, 1932, br. 2 161-215.
6. BARADA, Miho, Lapčani, Rad JAZU, knj. 300, Zagreb, 1954., 473-535.
7. BARADA, Miho, Prilozi kronologiji hrvatske povijesti, Rad JAZU, knj. 311, Zagreb, 1957., 185-219.
8. BRKOVIC, Milko, Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža, Zadar – Mostar, 1998.
9. BRKOVIC, Milko, Intitulacija i devocija u ispravama hrvatskih narodnih vladara, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 34, Zadar, 1992., 75-97.
10. BRKOVIC, Milko, Koroboracija u ispravama hrvatskih narodnih vladara, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 36, Zadar, 1994, 25-34.
11. BRKOVIC, Milko, Pečat u ispravama hrvatskih narodnih vladara, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 38, Zadar, 1996., 35-41.
12. CODEX DIPLOMATICUS, sv. 1 – sv. 18.
13. FARLATI, Daniel, Illyrici sacri, knj. IV, Venecija, 1769.
14. GUNJAČA, Stjepan, Tiniensia archeologica – historica topographica II, Starohrvatska prosvjeta, ser. III, sv.7, Zagreb, 1959., 7-142.
15. GUNJAČA, Stjepan, Kako i gdje je svršio hrvatski kralj Dimitrije Zvonimir, Rad JAZU, knj. 288, Zagreb, 1952., 236-255.
16. GULIN, Ante, Srednjovjekovni Kninski kaptol i njegovi pečati, Kninski zbornik, Zagreb, 1993., 214-241.
17. JAKŠIĆ, Nikola, O katedralama hrvatske i kninske biskupije, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, god. 27, sv. 27, Razdio povijesnih znanosti (14), 1987./1988., Zadar, 1988., 115-133.
18. JAKŠIĆ, Nikola, Kninska srednjovjekovna prijestolnica, Split, 1996., 5-30.
19. KATIĆ, Lovre, Reambulacija dobara splitskog nadbiskupa 1397. godine, SHP, ser. III, sv. 5, Zagreb, 1956.
20. KLAJČ, Vjekoslav, Acta Keglevichiana annorum 1322. – 1527., Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, JAZU, vol. 42, Zagreb, 1917.
21. LJUBIĆ, Šime, Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike, knj. IX, Zagreb, 1890.
22. MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana, Diplomatička analiza isprava kninskog kaptola, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 36, Zadar, 1994., 69-85.
23. SMICIKLAS, Tadija, Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, II – XVIII, Zagreb, 1904.-1990.
24. SMILJANIĆ, Franjo, Kapitul kod Knina, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio povijesnih znanosti, sv. 26 (13), Zadar, 1987., 215-225.
25. SMILJANIĆ, Franjo, Nastanak i razvoj srednjovjekovnog Knina, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, sv. 24, Zadar, 1984./1985., 119-132.
26. STIPIŠIĆ, Jakov – ŠAMŠALOVIĆ, Miljen, Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, I, Zagreb, 1967.
27. STIPIŠIĆ, Jakov, Tragom jedne bilješke Ivana Luciusa o jednoj hrvatskoj vladarskoj ispravi, Zbornik Historijskog instituta JAZU, sv. 6, Zagreb, 1969., 75-96.
28. ŠIBENSKI DIPLOMATARIJ, Zbornik šibenskih isprava, Šibenik, 1986, za tisak priredili Barbarić, Josip i Kolanović, Josip.
29. STIPIŠIĆ, Jakov – ŠAMŠALOVIĆ, Miljen, Isprave u Arhivu JAZU, Zbornik Historijskog instituta JAZU, sv. 2, Zagreb, 1959.
30. STIPIŠIĆ, Jakov – ŠAMŠALOVIĆ, Miljen, Isprave u Arhivu JAZU, Zbornik Historijskog instituta JAZU, sv. 3, Zagreb, 1960.

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Znanstvena knjižnica Zadar

UDK 930.22(497.5 Knin)"04/14"(064)
94(497.5 Knin)(093.2)"04/14"(064)

ZELIĆ, Manda

Srednjovjekovne isprave Knina i
Kninskog kaptola : izložba : Kninski muzej, Galerija,
5. - 31. prosinca 2006. godine / <autor izložbe i tekst
kataloga> Manda Zelić. - Knin : Kninski muzej,
2006. - 32 str. : ilustr. u
bojama ; 30 cm

ISBN 978-953-97906-3-7

120622056